

Juhani Päivänen, *suometsätieteen emeritusprofessori*

Suotyypipiopas jäsentää suoekologista avaruutta

Päivänen J. (2018). Suotyypipiopas jäsentää suoekologista avaruutta. Metsätieteen aikakauskirja 2018-10063. Kirjallisuutta. 5 s. <https://doi.org/10.14214/ma0063>

Yhteystiedot Helsingin yliopisto, Metsätieteiden osasto, Helsinki

Sähköposti juhani.paivanen@helsinki.fi

Hyväksytty 17.10.2018

Jukka Laine, Harri Vasander, Juha-Pekka Hotanen, Hannu Nousiainen, Markku Saarinen ja Timo Penttilä (2018). Suotyypit ja turvekankaat – kasvupaikkaopas. Metsäkustannus Oy. Jelgava Printing House, Latvia. 160 s. ISBN 978-952-338-036-3.

Oppaan kirjoittajista Jukka Laine ja Harri Vasander käynnistivät suokasvupaikkojen luokitusta tukevien oppaiden laatimistyön jo vuonna 1990. Tuolloin ilmestyi lyhytmuotoisiin sanallisiin tyyppikuvauksiin ja erinomaisiin värivalokuviin perustuva ensimmäinen Suotyypit-opas. Saman kaksikon laatima seuraava opas, Suotyypit ja niiden tunnistaminen (2005) oli niin kysytty, että siitä jouduttiin ottamaan toinenkin painos (2008).

Vuonna 2012 oppaan kirjoittajajoukko laajeni samaksi kuin nyt käsillä olevassa kirjassa. Suotietouden kysyntä on ollut suurta, koska mainittu opaskin on jo loppuunmyyty. Suonystävien monilukuisuus näyttää motivoineen tekijät uuteen ponnistukseen. Kirjan tarkentavaa alanimeä on varovaisesti muutettu, mikä ennakoiki ainakin vähäistä suurempia korjauksia tai täydennyksiä edelliseen.

Kirjoittajat kertovat esipuheessa pyrkineensä ottamaan huomioon edellisestä oppaasta annetut palautteet. Tarkennuksia ja kuvausten laajennuksia kerrotaan edelleen lisätyn ja esipuheen mukaan ainakin kirjoittajien omasta mielestä nyt käsillä oleva ”uudistettu opas tarjoaa erinomaiset eväät suokasvupaikkojen luokittelun onnistumiselle” (s. 7). On siten mielenkiintoista tutustua kirjaan ja pohtia kirjoittajien ujostelemattoman positiivisen itsearviointin osuvuutta.

Vaikka aiempaan kirjaan (2012) verrattuna lisäyksiä onkin tehty, taittäjä on saanut aikaan ihmeen: Lisääntynyt teksti ja osin jopa suurentuneet kuvat on puserrettu edellisen oppaan kanssa samaan sivumäärään. Ja silti lukijaa ei ahdistaa!

Suotyyppi käsitteenä

Oppaan nimessä esiintyvää termiä ”suotyyppi” tulisi pohtia usealta suunnalta (s. 8). Käsiteanalyysiin pohjautuvassa kielitieteellisessä terminologiatyössä suotyyppi selitetään luokaksi sellaisessa luokituksessa, joka perustuu turvetta muodostavalla kasvupaikalla kasvavan kasvivyhdyskunnan koostumukseen (Suomalais-venäläinen metsäsanakirja 2008). Käsillä olevassa suotyypipioppaiden jatkumossa on alusta saakka pitäydytty määritelmässä: ”Suotyyppi on siihen kuuluvien kasvivyhdyskuntien keskimääräinen, abstrakti kuvaus” (Laine ja Vasander 1990), jota on myöhemmin vain vähäisessä määrin tarkennettu kertomalla, että kuvaus on ”sopimuksenvarainen ja sovinnainen”. On hienoa, että myös Antti Huttusen kuolemattoman kauniisti aikanaan muotoilema määritelmä jää elämään tämän oppaan sivuille jälkipolvia ilahduttamaan (s. 8): ”Suotyypit ovat sopimuksia, sovinnaisia kiinnekohtia suoekologisessa avaruudessa” (Huttunen 1994).

Oppaan jäsentely

Kirjan jäsentelyä rasittaa jossain määrin alan perinteet. Ensimmäiset suokasvupaikkojen kuvaukset ja luokittelut käsittelivät yksinomaan luonnontilaisia soita (Cajander 1916; Lukkala 1931). Siten myös suoluokituksen perusteet esitettiin yleensä ennen suotyypien kuvauksia. Samaa kaavaa noudattaen tässäkin kirjassa on omaksi luvukseen otettu ”Suoluokituksen perusteet” ja sijoitettu se heti lukijalle osoitetun esipuheen jälkeen. Siinä esitetty tausta ja käsitteistö kattaa kuitenkin vain luonnontilaiset suot. Siten tämän osion luontevin paikka olisi ollut ensimmäisenä alalukuna pääluvussa ”Luonnontilaisien soiden tyypit”. Yksinkertaisimmillaan alaluvun otsikoksi olisikin riittänyt Tausta ja käsitteistö. Sijoitus ja otsikointi olisivat tällöin olleet yhdenmukaiset ojitettujen soiden luokittelun taustoittamisen kanssa (s. 96).

Kirjan loppupuolelle on liitetty asetelma, jossa otsikon mukaan tarkastellaan käytännön suotyypien (Laine ym. 2018) ja ns. kasvitieteellisten suotyypien (Eurola ym. 2015) vastaavuuksia (Liite 1, s. 149–151). Viitteeksi käytännön suotyyppeihin olisivat paremmin sopineet mainittua vanhaisemmat oppaat (Laine ja Vasander 1990 ja 2008).

Käsillä olevaan oppaaseenhan on jo sisällytetty nämä kasvitieteilijöiden hienojakoisemmin kuvaamat kasvupaikat käytännön suotyypien alatyypinä, joiden vahvennetuin kirjaisin painetut nimitykset ja maininnat niille tunnusomaisista lajeista lisäävät lukijan ymmärrystä suotyypin kasvillisuuden vaihtelusta.

Tekijät ja kustantaja ovat lukijaa varottamatta tipauttaneet pois edellisen oppaan takakannen liepeen alta löytyneen DVD-kylkiäisen. Erikseen kysyttäessä kerrottiin, että vastaava tieto löytyy Luken sivustoilta osoitteesta: <http://www.metla.fi/metinfo/kasvupaikkatyypit/suotyypit/>.

Liitteenä 3 olevasta suotyypinimistöistä on pudotettu pois ruotsin- ja saksankieliset vastineet (s. 157). Minkähän vuoksi? Liitteenä 4 esitetystä soiden luokitusta käsittelevästä kirjallisuusluettelosta puuttuu ko. sivun alaviitteessä mainittu julkaisu Laine ym. (1986).

Edelleen voidaan olla sitä mieltä, että valtakunnan metsien inventoinneissa (VMI 4–9) vuosikymmenten ajan käytössä ollut cajanderilaisuudesta poikkeava suokasvupaikkaluokitus olisi tullut edes mainita – jollei muuten niin ainakin varottavana esimerkkinä (vrt. Huikari 1995).

Historian painolastia

Suokasvupaikkaluokittelu ja sitä varten synnytetty suomenkielinen suotyypien nimistö on Cajanderin (1916) ajoista alkaen ollut varsin kuvailevaa, eikä käsitteistön hierarkiaan tai loogisuuteen kiinnitetty kovinkaan paljon huomiota järjestelmää koottaessa. Myöhemmässä alan kirjallisuudessa käytetty terminologia on myös luovasti elänyt. Tämä on omiaan vaikeuttamaan suotyypijärjestelmän omaksumista – puhumattakaan sen kääntämisestä ja selittämisestä muille kielille (Laine ym. 1986; Päivänen ja Hånell 2012, s. 103). Siten olisi toivottavaa, että nykyoppaat pitäytyisivät mahdollisimman pitkälti jo vakiintuneeseen terminologiaan. Mikäli tästä joudutaan poikkeamaan, termien käsitesisällöt on avattava.

Ensimmäisessä suotyypipioppaassaan Laine ja Vasander (1990) jakoivat suotyypit kahteen päätyyppiryhmään: 1) aidot, puustoiset suotyypit ja 2) avosuot ja sekatyypin suot. Aidoilla, puustoisilla suotyypeillä esiintyy vain yhden päätyyppiryhmän (siis joko korven tai rämeen) piirteitä. Sekatyypin kasvillisuus taas koostuu kahden päätyyppiryhmän kasvillisuudesta siten, että korpi- tai rämekasvillisuutta olevat mätäspinnat vuorottelevat avosuokasvillisuutta edustavien painanteiden tai tasapintojen kanssa.

Tarkasteltavassa oppaassa noudatetaan aitojen korpien ja rämeiden kuvauksessa ja jaottelussa edellä esitettyä ja yleisesti käytäntöön vakiintunutta jakoa (ks. esim. Sisällys-luku, sivu 5). Oppaan teksti ei kuitenkaan rajaa termiä ”aidot suotyypit” vain puustoiisiin soihin. Kirjan virke, ”Aidoilla suotyypeillä esiintyy vain yhden päätyypin (ehkä pitäisi sanoa ’päätyyppiryhmän’) kasvillisuuden piirteitä”, indikoi epäsuorasti, että myös ”puhtaat” avosuot muodostaisivat ”aidon päätyyppiryhmän”. Pitäisiköhän väittämä kirjoittaa muotoon: ”Aidoilla ’puustoisilla’ suotyypeillä esiintyy vain joko korpi- tai rämekasvillisuuden piirteitä”. Tässä kohtaa tämän kritiikin kirjoittaja joutuu moittimaan jopa itseäänkin: yllä kuvattu käsite-epäselvyys oli jo kirjoittajaryhmän edellisessäkin oppaassa, mutta se jäi kirjasta kirjoitetussa arvioissa huomioimatta (Päivänen 2012).

Suotyypinimikkeiden suurta kirjoa oppaassa lisää myös se, että eräistä aidoista puustoisista korpiytyypeistä käytetään yhteisnimitystä ”varsinainen korpi” ja jopa nimitystä ”aitokorpi” (s. 30). Selitystä attribuutille ”varsinainen” joutuu hakemaan kaukaa: Cajander (1916, s. 471 ja 474) nimesi paksurupeset, puustoiset suotyypit sekä korpi- että rämetyyppien kohdalla ”varsinaisiksi” erotukseksi toisaalta ohutturpeisemmista puustoisista suotyypeistä ja toisaalta nevaisista korvista ja nevaisista rämeistä eli nykyisen käsitteistön mukaisista sekatyypeistä.

Nimike ”varsinainen korpi” oli käytössä pitkään, koska valtakunnan metsien inventoinneissa aina VMI 3:een (1951–53) saakka puustoisia, paksurupesisiä korpien kasvupaikkoja ei eroteltu tätä tarkemmin.

Suoluokituksen kolmas sektori

Päälukuun, Luonnontilaisten soiden tyypit, on lisätty kolmas alaluku ”Luhdat, Lähdekasvillisuus, Kausikosteikot”. Lukuun sisällytetyt suhteellisen harvinaisten, soita muistuttavien, märkien kasvupaikkojen kuvaukset eivät ole ilmeisesti kivuttomasti taipuneet kirjan muuhun rakenteeseen – siitäkään huolimatta, että esim. lähteisyys ja luhtaisuus mainitaankin jo suoluokituksen perusteiden kuvauksessa (s. 13). Koska luhdat, lähdekasvillisuus ja arokosteikot on kasvitieteellisissä suotyypitelyissä nostettu päätyyppiryhmien asemaan (esim. Eurola ym. 2015), niille on haluttu antaa sama status myös käsillä olevassa oppaassa. Ehkä ei ole haluttu olla puhtaita botanisteja huonompia?

Toisaalta, koska oppaan keskeisimmän käyttäjäryhmän muodostavat metsäammattilaiset, kirjoittajat antavat vinkkejä siihen, mihin suotyypeihin erikoistapauksilta vaikuttavat ja pinta-alaltaan vähäalaiset luhdat tulisi rinnastaa (s. 92). Lähteistä suokasvillisuutta edustavien kasvupaikkojen

kerrotaan tulleen sisällytetyksi jo muihin oppaan kuvaamiin suotyyppeihin (s. 93). Arokosteikot saattavat täyttää suon tai turvemaan operatiivisen määritelmän kriteerit ja luokituvat silloin ohuturpeisiksi nevoiksi. Mikäli turvekerrosta tai suokasvillisuuden peittoa ei ole, kasvupaikan sijasta ala luokituu maankäyttöluokkaan kitu- tai joutomaan kangas.

Terminologian monimuotoisuutta karsittu

Aiempaa opasta kritisoitiin käytettyjen termien käsitteistöjen liian niukasta avaamisesta (Päivänen 2012). Tällä tarkoitettiin esim. termin ”opaskasvi” synonyymeinä esiintyneitä termejä: ”erotuslaji, ilmentäjälaji, indikaattorilaji ja luonnehtijalaji”. Ilmentäjä- ja indikaattorilajista on nyt päästy eroon, mutta termit erotuslaji (s. 124) ja luonnehtijalaji (s. 50) esiintyvät vielä. Ovatko nämäkään, kirjassa vain kerran esiintyvät, terminomaiset yhdyssanat todella tarpeellisia – etenkin, kun niiden käsitteisisältöä ei ole avattu? Asiat olisi voinut hyvin voitu ilmaista lähes yhtä lyhyesti yleiskielen ilmauksin.

Liitteessä 2 luetellaan lajiryhmittäin oppaassa käytetyt kasvilajien nimet. Luettelo tuntee sekä hieskoivun että rauduskoivun. Hieskoivu on tunnetusti soiden koivu. Ainakin kirjan alkupuolella leipäteksti oikaisee: puhutaan vain koivusta. Minkähän vuoksi vasta pallosararämeellä kasvaa hieskoivu (s. 38)? Rauduskoivuakin voi turvemailla esiintyä vähäisessä määrin, mutta – kuten kirjassa kuvataan – yleensä vasta ojitettujen soiden runsasravinteisimmilla kasvupaikoilla.

Oppaassa kuvataan sekä rahkaräme (RaR) että rahkaneva (RaN). Perustelematon väittämä ”Puutonta rahkarämettä kutsutaan rahkanevaksi” (s. 44) on vähintäänkin sijoitettu väärään paikkaan. Kasvitieteilijöiden mukainen negatioperustelu sille, että puuston puuttumisesta huolimatta kasvupaikka voidaan rahkamättäisyyden perusteella tulkita rämeeksi, on oikeammalla paikalla (s. 89).

Vielä herää kysymys onko pallopäärakasammal ainoa mainitsemisen arvoinen kosteiden kuusimetsien ”taigalaji” (s. 26). Tahattomasti annetaan rutiköyhä kuva keidasrämeen mätäs- eli kermipintojen kasvillisuudesta kertomalla, että niillä ”kasvaa ainoastaan kitukasvuinen mänty” (s. 86). Väittämää ei ole huomattu rajata puulajivalikoimaan tai puukerrokseen. Myöhemmin seuraavassa kappaleessa kyllä jo kuvataan kermien varpukasvillisuuttakin.

Lopuksi

Käytetyn luokituksen kriteerit ja tarkkuus (erottelukyky) riippuvat aina käyttötarkoituksesta. Käsillä oleva kirja kurottuu yli metsällisten sovellustarpeiden tyydyttämisen kohti suokasvupaikkojen laajan kirjon ymmärtämistä. Hienojakoisemmin rajatut alatyypit kunkin ”käytännön suotyypin” sisällä kuvaavat suokasvupaikalle tunnusomaisten ja kasvupaikan ekohydrologiaan sitoutuneiden lajien monilukuisuutta.

Opas edellyttää käyttäjältään suhteellisen hyvää lajintuntemusta. Tarvittaisiinko maastoon selkeän tekstin ja hyvien valokuvien muodostamien eväiden (s. 7) lisäksi sittenkin myös suokasvilajiston tunnistamiseen ja suotyypin määrittämiseen harjaantuneita eläviä henkilöitä – ainakin suojuoksun alkuvaiheessa?

Oppaassa kasvillisuuden kuvaukset ja niihin pohjaavat suotyypit ovat varmasti kohdallaan. Esitetyt huomautukset ovat valtaosaltaan teknisiä, sillä tarkoituksena on vain kiinnittää kirjoittajien muodostaman oppivan organisaation huomiota seikkoihin, jotka turhaan saattavat vaikeuttaa kirjan sisältämän ilosanoman omaksumista.

Kirjallisuusluettelo

- Cajander A.K. (1916). Metsänhoidon perusteet I. WSOY, Porvoo. 735 s.
- Eurola S., Huttunen A., Kaakinen E., Kukko-oja K., Saari V., Salonen V. (2015). Sata suotyyppiä – opas Suomen suokasvillisuuden tuntemiseen. Oulun yliopisto. Juvenes Print, Oulu. 112 s. ISBN 978-952-62-0891-6.
- Huikari O. (1995). Metsämaiden luokitus ekologista kartoitusta varten. Kirjayhtymä, Helsinki. 64 s. ISBN 951-26-4085-6.
- Huttunen A. (1994). Ekosysteemin rakenne ja soiden luokittelu Suomessa. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 531: 107–112. <http://urn.fi/URN:ISBN:951-40-1401-4>.
- Laine J., Vasander H. (1990). Suotyyppit. Kirjayhtymä, Helsinki. 80 s. ISBN 951-26-3396-5.
- Laine J., Vasander H. (2005, 2008). Suotyyppit ja niiden tunnistaminen. Metsäkustannus, Helsinki. 110 s. ISBN 952-5118-70-3, 978-952-5694-20-8.
- Laine J., Päivänen J., Schneider H., Vasander H. (1986). Site types at Lakkasuo mire complex. Field guide. Helsingin yliopisto, Suometsätieteen laitoksen julkaisuja 8: 1–35.
- Laine J., Vasander H., Hotanen J.-P., Nousiainen H., Saarinen M., Penttilä T. (2012). Suotyyppit ja turvekankaat – opas kasvupaikkojen tunnistamiseen. Metsäkustannus, Helsinki. 160 s. ISBN 978-952-5694-89-5.
- Lukkala O.J. (1931). Metsäojituksen oppikirja. Keskusmetsäseura Tapio. 258 s.
- Päivänen J. (2007). Suot ja suometsät – järkevä käytön perusteet. Metsäkustannus, Helsinki. 368 s. ISBN 978-952-5694-02-4.
- Päivänen J. (2012). Suokasvupaikkojen tunnistaminen sekä syvenee että laajenee. Metsätieteen aikakauskirja 4/2012: 327–330. <https://doi.org/10.14214/ma.6493>.
- Päivänen J., Hännell B. (2012). Peatland ecology and forestry – a sound approach. University of Helsinki, Department of Forest Sciences Publications 3: 1–267. ISBN 978-952-10-4531-8.
- Suomalais-venäläinen metsäsanakirja (2008). Metsäkustannus, Helsinki. 895 s. ISBN 978-952-5118-34-6.

13 viitettä.